

Lille Vildmose

Naturgenopretning af højmose

Projektpartnere og kontakt

Naturstyrelsen

Naturstyrelsen Himmerland
Telefon 72 54 39 00
nst@nst.dk

Aalborg Kommune

Park & Natur
Telefon 99 31 31 31
park.natur@aalborg.dk

Aage V. Jensen Naturfond

Telefon 33 13 21 45
natur@avjf.dk

Øvrige projektdeltagere

Lille Vildmose Naturfond
Dansk Ornitologisk Forening Nordjylland
Vildmoseforeningen

Hvad er Natura 2000?

Natura 2000 er et netværk af værdifulde naturområder i EU, der er beskyttet for at bevare mangfoldigheden af planter, dyr og naturtyper i Europa.

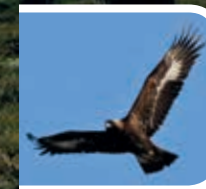
Hvad er LIFE+ Nature?

LIFE+ Nature er EU's tilskudsordning til konkrete projekter, der er rettet mod naturbeskyttelse og naturgenopretning i Natura 2000 områder.

Vil du vide mere?

På projektets hjemmeside kan du læse mere om projektet og se, hvad der sker i mosen lige nu.
www.lifelillevildmose.dk

Layout: Glindvad Grafisk Design · Foto: Jan Skriver,
Henrik Søndergård, Jens Vinge, Johnny Laursen, Jens Peter Jensen,
Lille Vildmose Centeret og Naturstyrelsen. 5. udgave 2019

Naturgenopretning i Lille Vildmose

Lille Vildmose er en naturperle i særklasse. Mere end halvdelen af Danmarks samlede areal med naturtypen højmose findes i Lille Vildmose. Efter årtiers intensiv råstofindvinding og landbrugsdrift er situationen i den centrale del af området dog langt fra optimal.

Med støtte fra EU's LIFE+ Nature har Aage V. Jensen Naturfond, Aalborg Kommune og Naturstyrelsen fra 2011-2019 i fællesskab gennemført et stort genopretningsprojekt i Lille Vildmose.

Projektet startede i 2011 og er afsluttet i 2019. Målet var at sikre de bevarede højmoseområder for fremtiden og samtidig skabe forudsætninger for, at nedbrudte dele af højmosen kan gendannes.

Partnerne har haft et budget på 51 millioner kroner til rådighed i projektet. EU LIFE+ har bidraget med de 31 millioner kroner.

Læs mere om de mange aktiviteter og delprojekter på LIFE+ projektets hjemmeside.

Indløb til Birkeseø

Hvad er der opnået i LIFE+ projektet?

- Birkeseø er genskabt som en lavvandet sø på 130 ha
- vandstanden er hævet på ca. 770 ha
- Mellemområdet er indhegnet og mindst 50 stykker kronvildt udsat
- 200 ha er ryddet for træer og buske
- rovdirene mårhund, mink og ræv er en mindre trussel mod de ynglende fugle
- der er opsat yderligere 2 udsigtsplatforme og 8 informationstavler

Projektområdet

Genopretningsprojektet har fundet sted inden for Danmarks hidtil største fredede landområde på 76 km². Lille Vildmose, som er Nordvesteuropas største intakte lavlandshøjmoser, er også værdifuld i europæisk sammenhæng. Derfor er området udpeget til Natura 2000, og Danmark er forpligtet til at tage vare på det.

Den centrale del af Lille Vildmose, kendt som Mellemområdet, har været i fokus i dette projekt. Alle arealer, der har indgået i projektet, er udpeget til naturgenopretning gennem fredningen.

LIFE+ projektet har bestået af flere forskellige delprojekter. De fleste har været konkrete aktiviteter i mosen som f.eks. at hæve vandstanden. Der er også sket en øget overvågning af naturens udvikling, og bestandene af rovdyr er reguleret. Til de besøgende er der bl.a. sat nye udsigtstårne og infotavler op.

Aalborg Kommune og Aage V. Jensen Naturfond har udarbejdet forvaltnings- og plejeplaner for Mellemområdet, som efter LIFE+ projektets afslutning vil sikre en fortsat beskyttelse og udvikling af højmosen.

Sphagnum

Hvordan er Lille Vildmose dannet?

Højmosen i Lille Vildmose er dannet i en tidligere lagune med sump af tagrør. For ca. 1200 år siden indvandrer sphagnum (tørvemos) til sumpen. Sphagnum holder på regnvand som en svamp og har samtidig en særlig evne til at gøre miljøet surt. De sure og iltfattige forhold, der opstår i sumpen, bremser nedbrydningen af døde planter, der i stedet ophobes. På et tidspunkt er der ophobet så meget plantemateriale, at de levende planter i overfladen mister kontakt til det mineralrige grundvand og må klare sig med næringsfattigt regnvand alene. Disse specielle hydrologiske forhold er et vigtigt kendetegn ved en højmose.

Tranebær

Hedelyng

Planter i højmosen

Modsat de fleste danske naturtyper er en højmose naturligt træfri. Kun i højmosens kant kan træerne overleve. De planter, som trives i højmosen, er tilpasset det sure, våde og næringsfattige miljø. Ud over sphagnum er det for eksempel:

- Rundbladet, langbladet og liden soldug
- Tranebær
- Smalbladet kæruld
- Hedelyng, klokkeløng og rosmarinlyng

Højmosen opbygger tykt tørvelag

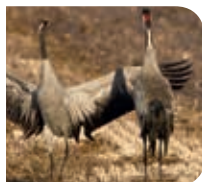
En højmose er et såkaldt klimaks-samfund, som er det stabile slutstadium i den udvikling, et naturområde gennemgår. Uforstyrrede klimaks-samfund ændrer sig stort set ikke med tiden. Så længe højmosen ikke forstyrres, fortsætter ophobningen af dødt sphagnum som tørv. I løbet af 1200 år er tørvelaget i Lille Vildmose blevet op til 5 meter tykt.

Ressourcer udnyttes

Lille Vildmose er stabil og uforstyrret frem til år 1759, hvor udnyttelsen af højmosens ressourcer begynder. I 1760'erne afvandes højmosens fire søer til landbrugsformål. Der sker tørvegravning i mindre omfang i mosens udkant op gennem 1800-tallet.

Tørveklyner

Traner

I 1937 begynder en omfattende afvanding af Mellemområdet med det formål at få mere landbrugsjord. På mindre end 4 år bliver der gravet 200 km grøfter.

Under 2. Verdenskrig graves der tørv i stor stil, især for at forsyne Aalborgs cementfabrikker. Siden har indvinding af tørv til jordforbedring domineret totalt.

Indvinding af tørvesmuld til jordforbedring

Luftfoto af Mellemområdet - Lillesø i forgrunden

Hvad sker der, når en højmose afvandes?

Når vandet forsvinder fra en højmose, starter en nedbrydning af tørv. Næringsstoffer frigives, og jorden bliver mindre sur. Birk og andre træer begynder at sprede sig, og de udtørre mosen endnu mere. Konsekvensen er, at tørv synker sammen, og at den særlige højmosevegetation bliver undertrykt af nye arter, som trives bedre i det forandrede miljø.

En lysere fremtid for mosen

Indvindingen af tørv i den fredede del af Lille Vildmose er ophørt i 2011, men 250 år med afvanding har sat sine spor. Af de 55 km² højmose, der fandtes i år 1759, er kun 20 km² bevaret. LIFE+ projektet vil både sikre den bevarede højmose og skabe forudsætninger for, at nedbrudt højmose kan gendannes.

Højmosens gendannelse er en langsommelig proces. I de seneste år er områderne blevet vådere, og vegetationen har ændret sig. Alligevel kan der gå århundreder, før der er dannet aktiv højmose i naturlig balance. LIFE+ projektet har forbedret forudsætningerne for højmosens gendannelse, så den naturlige balance igen kan indfinde sig.

Hvad er der sket i Lille Vildmose i projektperioden?

1 Vandstandshævning

Hvor: Smidiefenner, Purkerfener og sydlige Moufener samt Paraplymosen og Høstemark Fenner

Hvorfor: I fenerne, som er stærkt påvirkede af tørvegravning og græsning, vil den hævede vandstand give mulighed for, at sphagnum og andre moseplanter kan indvandre. De bevarede højmoser får det også bedre, når vandstanden hæves. Vandstanden er hævet ved at lukke grøfter og kanaler med spunsvægge og mindre dæmninger, som i nogle tilfælde tætnes med membraner.

2 Fældning af træer og buske

Hvor: Portlandmosen og Paraplymosen

Hvorfor: Træer og buske er fældet, fordi de dræner højmosen. For at sikre at nye skud ikke vokser sig store, er fældningen efter en periode gentaget.

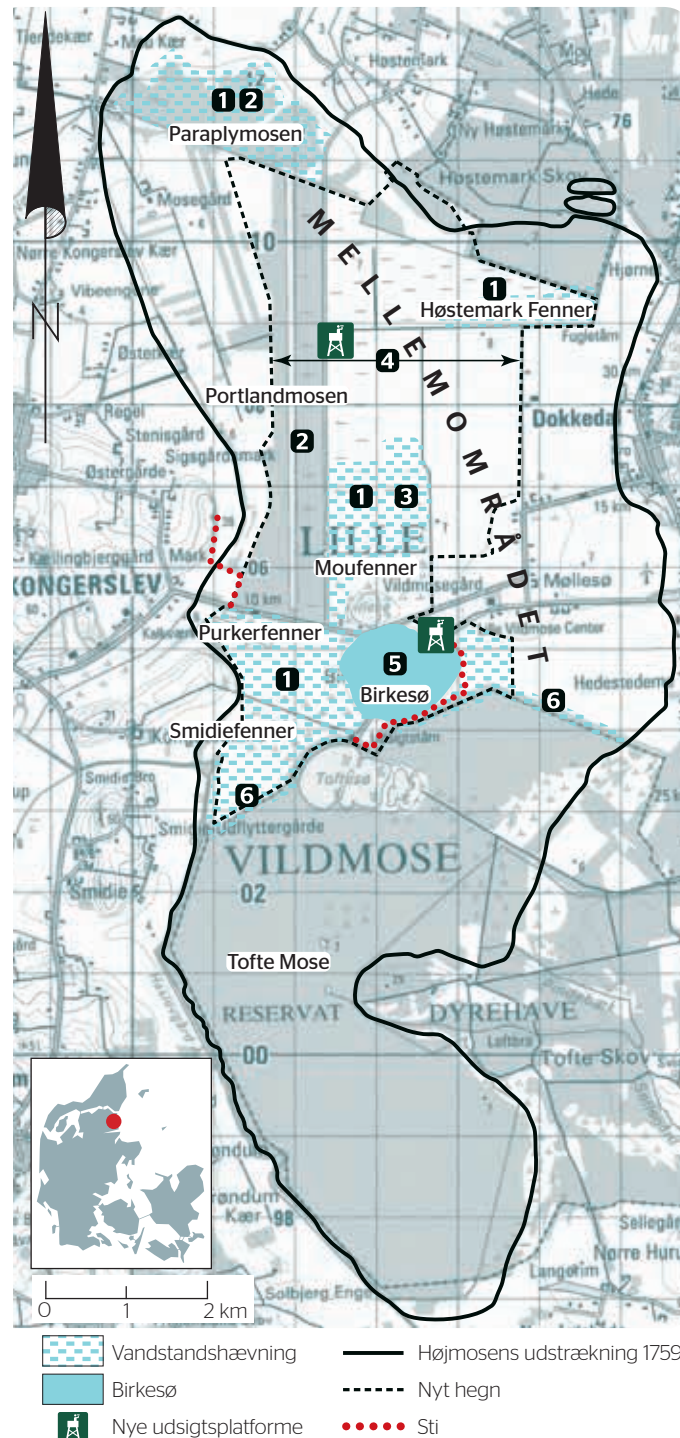
3 Forsøg med udspredning af sphagnum

Hvor: Lillesø Fenner

Hvorfor: Et forsøg skal vise, om det er muligt at udsprede levende sphagnum og få det til at gro på gamle tørvegravningsarealer. Målet er at undersøge, om det kan fremskynde højmosens gendannelse.

Stem

4 Kronvildt sættes ud i nyt hegn

Hvor: Mellemområdet

Hvorfor: Græssende kronvildt er en naturlig og skånsom måde at forhindre tilgroning med træer og buske. For at undgå, at kronvildtet forlader området, er 30 km hegn blevet rejst. Det ændrer ikke adgangsforholdene. Biler og besøgende kan fortsat uhindret komme ind i området og færdes på veje og stier.

Kronhjort

5 Genopretning af Birkesø

Hvor: Tidligere Birkesø, nord for Tofte Sø tårnet

Hvorfor: Genopretningen af Birkesø, som blev tørlagt i 1761, mindsker dræningen fra Tofte Moses nordlige kant. Den lavvandede sø vil tiltrække et rigt fugleliv. Der er rejst en pavillon til besøgende, og en ny adgangsvej til Tofte Sø over Purker Fenner er anlagt.

6 Sikring af Tofte Moses kanter

Hvor: Tofte Moses kanter mod nordøst og nordvest

Hvorfor: Tofte Mose drænes pga. højdeforskelle i landskabet, og der er risiko for, at kanterne skrider ud. Derfor er der etableret to diger med vandtæt membran, som standser udsivningen af vand og forhindrer kollaps.